

Søguliga stór framstig innan útbúgving í 2008

KRISTINA HÁFOSS

Landsstýriskvinna í mentamállum

Útbúgving frá fólkkaskúla til hægri lestnað verður munandi uppraðfest í 2008. Í 2009 eru tað mentanarøkið og granskingin, ið fáa størri uppraðfesting.

Íløgur í útbúgving, gransking og mentan eru fyrirtreytin fyri allari aðrari menning í føroyska samfelagnum. Tí hesi øki skapa fyrirtreytirnar fyri, at ung fólk velja at búgva og virka í Føroyum, og eru sjálvt grundarlagið undir, at vit støðugt kunnu menna neyðugu vitanina til framhaldiandi menning av føroyska samfelagnum.

Tí hevur samgongan sett sær fyri, at gera eina røð av betringum og iløgum í útbúgvingar, gransking og mentanarøkið í ár og komandi árin.

Samgonguskeiðið er júst byrjað

Tað er tó sjálvandi ikki møgulegt at gera alt samgonguskjalið til veruleika fyrsta árið í samgonguskeiðnum. Men møguleiki er at gera nóg, og heldur enn at byta meirjáttanir í smáar bitar til øll øki, soleiðis at ongin verulig átøk kunnu gerast á einstøku økjunum, so er valt serliga at uppraðfesta útbúgving frá fólkkaskúla til hægri lestur munandi í 2008. Í 2009 verða tað mentan og gransking, ið serliga fáa uppraðfesting. Leggjast skal tó afturat, at í 2008 verða partar av mentanarøkinum tó eisini uppraðfest – t.d. útvald átøk at menna føroyska málið.

Hervið skal verða greitt frá nøkrum av teimum átøkum og framstigum, ið arbeiitt verður við.

Dagstovnaøkið – samskipast við skúlan

Fyrsta stigið í lívslongu læringini, uttanfyri heimið, er fyri flestu børn í dagstovnum runt landið. Her verða grundleggjandi førleikar mentir, áðrenn leiðin liggur víðari inn í skúlan. Neyðugt er, at samskipa dagstovna og fólkkaskúlaøkið betur, og fyri at fremja hetta í verki verður yvirskipaða ábyrgdin av dagstovnaøkinum flutt úr Almanna- og Heilsumálaráðnum til Mentamálaráðið 1. juli í ár. Farið er longu undir eina neyvari samskipan, og verður hetta m.a. gjørt við at orða greiðar menningarætlanir og lesiætlanir frá vøggustovu til endað miðnám. Eisini verður dentur lagdur á, at gera mannagongdir, ið tryggja, at børn við serligum tørvi fáa eina smidliga og tryggja gongd frá, dagstovni til skúlan.

Fólkkaskúlin – nóg, nýggj, mennandi átøk

Fólkkaskúlin er grundarlagið undir víðari útbúgving, bæði yrkisútbúgvingum, miðnámsútbúgvingum og hægri lestnaði, og hevur tað tí avgerandi týdning, at vit støðugt arbeiða við at hækka góðskuna, trivn-

aðin og støðið. Í 2008 verða ein røð av nýggjum átøkum gjørd, fyri at betrað um tilboðið, ið fólkkaskúlin kann veita føroyskum næmingum. Fylgjandi átøk gerast veruleiki í ár:

Nýtt skúlatilboð til børn við atferða- og trivnaðaravbjóðingum verður sett í verk.

Fleiri tímar til 1., 2. og 3. flokk til føroyskt og rokning. Ein tími kann nýtast til átøk og virkseml, ið hevur til endamáls at økja um trivnaðin hjá næmingunum í fólkkaskúlanum.

Munandi økt játtan til føroyska skúlabókaútgávu.

Økt játtan til føroyska barnabókaútgávu.

Tilboð fyri lesi- og skriviveik fáa játtan.

Skúlin á Trøðni. Útbygging verður gjørd liðug í 2008, og skúlin fær ein eyka lærara.

Sernámsfrøðiliga økið og Skúlin á Trøðni verða í næstum endurskoðað fyri at tryggja, at landið og kommunurnar hava neyðug, nøktandi og samskipað tilboð til børn við skerdum førleika í Føroyum. Uppskot til greiðari ábyrgdarbýti millum land og kommunur tá umræður fólkkaskúlan verður lagt til politiska viðgerð í næstum.

Miðnámskúlin – stórar iløgur og endurskoðan

Málið er, at yvir 90% av øllum fólkkaskúlanæmingum skulu nema sær miðnámskúlaútbúgving um fá ár. Fyri at gera tað enn meira áhugavert at nema sær eina miðnámskúlaútbúgving, verða stig í hesum døgum tikin til munandi betringar. Í 2008 og 2009 eru tað iløgur í nýggjar bygningar, og endurskoðaðar útbúgvingar, ið eru hægst á dagsskránni. Bæði tiltøk, ið fara at hækka støðið og umstøðurnar hjá miðnámskúlanum í Føroyum. Átøk, ið siggjast aftur í ár og komandi ár eru fylgjandi:

Nýggi skúladepilin í Suðuroy klárur at taka í nýtslu seinni í ár

Nýggi fiskivinnuskúlin í Vestmanna klárur at taka í nýtslu seinni í ár.

Útbyggingin av Tekniska skúla í Klaksvík liðug í ár

Íverkseting av nýggja Miðnámskúladeplinum í Marknagili

Miðnámskúlaútbúgvingarnar verða endurskoðaðar. Talan verður um tættari samstarv millum ymsu útbúgvingarnar, og væntandi stórrí úrval av breytum at velja í. Nýggjar útbúgvingar væntandi klárar at seta í verki í august 2009.

Miðnámskúlaútbúgvingar kunnu takast yvir 4 heldur enn 3 ár, um talan er um tónleika- ella ítróttar fólk, ið nýta serliga nóg orku til hetta virkseml.

Hægri útbúgvingar – helst størsta uppraðfesting nakrantíð

Alsamt fleiri nema sær hægri útbúgvingar, og hetta er at

feignast um. Hinvegin eru tað eisini alsamt fleiri, ið tí mugu av landinum at nema sær útbúgving, harav fleiri ikki venda aftur til Føroya. Tað er gagnligt at føroyingar fara í útland at nema sær vitan og íblástur, men stórir missur fyri samfelagið, um hesi ikki venda aftur til Føroya. Neyðugt er, at vit geva alsamt fleiri ungum í Føroyum møguleikan at velja at nema sær hægri útbúgving í Føroyum, og hetta verður gjørt við eini røð av átøkum í 2008.

Tí helst størsta uppraðfestingin av hesum øki nakrantíð í Føroyum, verður gjørd í 2008. Umfram at nýggj lóg verður sett í gildi, er játtan sett av til at uppstiga fleiri útbúgvingar til BA-støði, byrja eina røð av nýggjum hægri útbúgvingum og at taka munandi fleiri inn á útbúgvingarnar til lærara og námfrøði. Fylgjandi átøk eru á skánni í 2008:

Fróðskaparsetur Føroya.

Lóg um Fróðskaparsetur Føroya sett í verk. Føroya Lærarakúli, Sjúkrarøktarfrøðiskúli Føroya og Fróðskaparsetur Føroya, gerast allir partar av nýggja Fróðskaparsetri Føroya.

4 nýggjar útbúgvingar á Fróðskaparsetringum: KT-verkfrøði, Hav- og jarðfrøði, Lívfrøði og Løgfrøði. Í hesum sambandi verða ein røð av nýggjum vísindaligum stórvum á Fróðskaparsetrinum, har gransking verður týðandi partur av starvinum.

Sjúkrarøktarfrøðiskúlin.

Nýggj ískoytisútbúgving í sjúkrarøktarfrøði (uppstiging til BA). Ein klassi verður upptikin í august.

Fáast neyðugu plássini til starvslesandi verða fleiri upptikin til vanligu sjúkrarøktarfrøðiútbúgvingina í februar 2009.

Lærarakúlin.

Uppstiga læraraútbúgving og námsfrøðingútbúgving til BA.

Ein eyka klassi upptikin til læraraútbúgvinging og ein eyka klassi upptikin til námsfrøðingútbúgvingingina.

Seta samskipara til, at samskipa og menna eftirútbúgvingartilboð á Lærarakúlanum.

Nýggj lesivegleiðaraútbúgving á Lærarakúlanum.

Vinnuháskúlin og Handils-skúlin.

Farið verður í næstum undir, at gera neyðugar tillagningar fyri, at Vinnuháskúlin - og væntandi eisini partar av útbúgvingartilboðunum á Handilsskúlanum - kunnu gerast partar av Fróðskaparsetur Føroya.

Gransking – samskipa eindir og uppraðfesting fyri framman

Gransking er avgerandi neyðug fyri at menna nýggja vitan og nýggjar førleikar. Í dag er granskingin í Føroyum spjedd í fleiri eindir. Granskingargrunnurin, Fróðskaparsetrið, Fiskirannsóknaarstovan, Granskingardeplar undir Fiskimálaráðnum, Fiskaaling,

Granskingardepilin fyri Økismenning, Bitland v.m. Stig verða tí í næstum tikin til, at fáa samskipað gransk-ingina betri. Hartil verður granskingin millum tey øki, ið skulu uppraðfestast munandi í 2009. Eitt nú er spennandi uppskotið til ein hav- og verðurlagsgranskingarstovn - TACIT - eitt mál, ið skal viðgerast nærri. Hartil skal nevast, at Føroyar væntandi verða formligur partur av ES granskingarsamstarvinum í 2009, og skal játtanin til granskingarøkið hækkaast í hesum sambandi.

Mentan – uppraðfesting alneyðug

Mentan er høvuðsorsøkin til, at vit velja at liva í Føroyum. Vit hava jú møguleikan at arbeiða og liva aðra staðni, men velja Føroyar. Mentanin er avgerandi fyri okkara samleika og trivna, og somuleiðis fyri okkara vinnulív, og tað hevur tí avbera stóran týdning, at vit tryggja mentanini í Føroyum góð kor.

Økið er raðfest ov lágt í nógv ár, men smá framstig hava verið. Tá umræður 2008 so verður mentanarøkið uppraðfest á nøkrum økjum – serliga tá umræður nøkur átøk at strimbra føroyska málið – men tað verður ikki fyrr enn í 2009, at mentanarøkið fær eina størri uppraðfesting. Mentanarøkið fevnir víða. Fevnir eitt nú um savnsøkið, tónleikaøkið, Føroya Symfoniorkestur, føroyskan dans, upphavsraett v.m. Møguleiki er ikki fyri at koma inn á øll øki í hesi grein, men verða nøkur átøk innan ávís mentanarøki lýst.

Føroyska málið – meira føroyskt tilfar í skúlum og á teldum

Mál okkara er mest týðandi parturin av samleika okkara sum føroyingar. Vit vita tó, at nútíðar tøkni og samskiiftið við umheimin ger, at útlendskt mál gerst alsamt størri partur av dagliga málinum í Føroyum. Tað hevur tí alstóran týdning, at vit gera tað vit kunnu fyri at geva føroyska málinum góða umstøður at mennast í, og í 2008 er fylgjandi dømi um átøk, ið verða gjørd málinum at frama:

Munandi økt játtan til føroyska skúlabókaútgávu.

Økt játtan til føroyska barnabókaútgávu.

Lesivegleiðaraútbúgving til fólkkakúlalærarar fyri at betra um lesiførleikan.

Fleiri tímar til 1., 2. og 3. flokk m.a. til føroyskt.

Verkætlan at týða MS Office og mest nýttu forritini til fartelefónir til føroyskt verður sett í verk.

Lýsingartilfar verður á føroyskum máli.

Mentanargrunnurin – umskipast og stykjust

Mentanargrunnurin skal mennast og umskipast til at fevna breiðari og gerast ein verulig mentanarumsiting. Hetta ar-

beiðið skal vera liðugt í august-september. Væntandi fer umsitingin av ávísu stuðulsjáttanum til mentanarøkið at verða flutt úr Mentamálaráðnum til Mentanargrunnin. Tí flyta ávísar stuðulsjáttanir, sum í dag, liggja undir Mentamálaráðnum væntandi til Mentanargrunnin í 2009.

Hartil skal játtanin til umsiting og stuðul hjá Mentanargrunninum uppraðfestast í 2009. Hetta er alneyðugt, um grunnurin skal kunna røkja sína ábyrgd og uppgávu mótegis føroyska mentanarlívinum til fullnar.

Tjóðpallur Føroya – betri karmar

Tjóðpallur Føroya skal hava betri umstøður – figgjarliga og tá umræður hølir. Arbeiitt verður við stutt- og langtíðarætlan tá umræður hólisviðurskiftini hjá Tjóðpalli Føroya. Tá umræður játtan, so økist hendan smávegis í 2008, men í 2009 er ætlanin at hækka játtanina á eitt støði, ið kann tryggja, at Tjóðpallur Føroya kann mennast sambært teimum ætlanum, ið hava verið frá byrjanini.

Kringvarpið – ein røð av mennandi átøkum

Kringvarpið er ein týðandi mentanarberi í føroyska samfelagnum, og nógvar betringar standa eisini fyri framman. Átøk, ið verða framd í 2008 og 2009 eru:

Nýtt millumbylgjusendinet í 2008.

Dagført og fult útbyggt FM-sendinet í 2008.

Uppskot til talgilt sjónvarpsendinet verður lagt til politiska viðgerð í næstum. Analo-ga sjónvarpssendinetið verður skift út við talgilt sjónvarpsendinet í 2008 ella 2009.

Arbeidsbólkur arbeiðir við nýggjum kringvarpsgjaldi, ið verður sett í verk pr. 1. januar 2009.

Nýggjur public service sáttmáli skal gerast í næstum.

Uppskot til lóg um nýtt kringvarpshús er klárt. Um undirtøka fæst fyri hesum, verður lógaruppskotið lagt fyri Løgtingið á Ólavsøku.

Føroyska fólkakirkjan – 5 lógir ávegis

Ábyrgdin av málsøkinum fólkakirkjan varð tikin heim aftur til Føroya í fjør, og arbeiitt verður við, at fáa seinastu lógarkarmarnar gjørdar hesum viðvíkjandi. Talan er um 5 nýggjar føroyskar lógir, ið mangla í, og hetta arbeiðið verður gjørt í tøttum samstarvi og samskiifti við allar avvarandi partar. Av øðrum málum innan fólkakirkjuøkið, ið hava týdning at fáa raðfest komandi tíðina er m.a. viðlíkahald av bygningum hjá fólkakirkjun.

Ítróttur – langtíðar iløguætlan og OYL 2015

Eins og føroysku mentanarfólkini, so ganga føroysku ítróttarfólkini á odda í, at seta Føroyar á heimskortið. Hetta

bera framúr góðu úrslitini í altjóða kappingum boð um. Á ítróttarøkinum eru eisini nógv átøk, ið kunnu gerast fyri at betra um umstøðurnar hjá føroyskum ítrótti, men neyðugt er at land og kommunur ganga hond í hond fyri at fremja nakrar av stórru uppgávuunum. Í lötuni eru tað serliga fylgjandi átøk, ið eru sett í gongd, ella eru ávegis:

Arbeidsbólkur settur at gera neyðugar fyrireikningar til at fáa Oyggarleikirnar til Føroya í 2015.

Stig verða í næstum tikin til, at land, kommunur og ÍSF í felag gera langtíðariløguætlan fyri útbygging av ítróttarleggum í Føroyum. Í hesum sambandi skal leikluturin og ábyrgdarbýtið hjá ymsu pørtunum eisini ásetast. Av ítróttarleggum, ið mangla í lötuni kunnu t.d. nevast innandura fótbóltsøll, 50 m. svimjihylur og ítróttarhallir runt landið – t.d. á Sandoyinni.

Ítróttar fólk, ið nýta serliga nógv orku til venjing, kunnu taka miðnámskúlaútbúgvingar yvir 4 heldur enn 3 ár.

Arbeiitt verður miðvíst fyri, at Føroyar fáa limskap í altjóða Olymiska felagsskapinum.

Fyri at menna lutøkuna hjá føroyskum ítrótti í altjóða kappingum, er málið at fáa uppraðfest hetta økið figgjarliga í 2009.

Vitan og mentan eru avgerandi fyri sjálvbjargni

Kappingin um, at fáa ung at velja at búgva, virka og skapa í Føroyum – heldur enn í øðrum londum – er beinherð. Tilboðini í útlandum eru nógv og spennandi, og er tað eisini vorið nógv lættari at búseta set aðrastaðni, men samstundis varðveita sambandið við Føroyar umvegis nútíðar tøkni og alsamt betri ferðasamband. Men talan er um eina kapping, ið Føroyar mugu vinna, tá umræður føroyska ungdomin. Tí eydnast tað ikki, at fáa ung at velja Føroyar – so kenna vit úrslitið.

Vit kunnu tó gleðast um, at har er nógv vit kunnu gera. Tí munandi iløgur í útbúgving, gransking og mentan kunnu skapa eitt føroyskt samfelag, ið er spennandi, livandi og fult út kappingarført við londini rundanum okkum. Men her eru stórar avbjóðingar fyri framman.

Átøkini og uppraðfestingar innan útbúgving í 2008 eru stig á røttu leið tá umræður útbúgving, men enn er tørvur á munandi uppraðfestingum innan mentan og gransking í Føroyum. Upppraðfestingar, ið verða at siggja í 2009, men eisini mugu siggjast og mennast komandi mongu árin.

Tí støðug hækking av vitanarstöðinum og eitt spennandi og skapandi mentanarlív, eru fyrirtreytir fyri einum kappingarførum vinnulívi, framkomnari vælferð og einum sjálvbjargnum føroyskum samfelagi.

Grundarsteinar undir einum sjálvstöðugum Føroyum.